

Уракін М.Г., аспірант кафедри менеджменту
Донбаська державна машинобудівна академія

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Уракін М.Г. Науково-практичні рекомендації щодо реалізації методичного підходу до аналізу результативності залучення зовнішніх запозичень для забезпечення фінансової безпеки країни. В статті виявлено, що система індикаторів, наведена у пропонованому методичному підході, є гнучким інструментом державної політики управління боргом та економічним розвитком для обґрунтування напрямів використання запозичених коштів з метою недопущення боргової кризи та збереження фінансової безпеки країни.

Ключові слова: зовнішні державні запозичення, фінансова безпека, боргова криза, фінансові ресурси, Україна.

Уракин М.Г. Научно-практические рекомендации по реализации методического подхода к анализу результативности привлечения внешних заимствований для обеспечения финансовой безопасности страны. В статье выявлено, что система индикаторов, приведенная в предлагаемом методическом подходе, является гибким инструментом государственной политики управления долгом и экономическим развитием для обоснования направлений использования заемных средств с целью недопущения долгового кризиса и сохранения финансовой безопасности страны.

Ключевые слова: внешние государственные заимствования, финансовая безопасность, долговой кризис, финансовые ресурсы, Украина.

Urakin M.G. Scientific and practical recommendations for the implementation of a methodical approach to the analysis of the effectiveness of attracting external borrowings to ensure the country's financial security. The article reveals that the indicator system presented in the proposed methodological approach is a flexible instrument of state debt management and economic development to justify the use of borrowed funds in order to prevent a debt crisis and maintain financial security of the country.

Key words: external state borrowings, financial security, debt crisis, financial resources, Ukraine.

Вступ та постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі з'являються нові форми міжнародних відносин. Це призводить до сильних взаємних залежностей країн і підвищує ризик впливу міжнародного простору на виникнення кризових явищ національних економік. У цій ситуації рання ідентифікація цих загроз надзвичайно складна і обумовлює необхідність формування системи, що дозволяє їм забезпечити запобігання або принаймні пом'якшення негативного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система фінансової безпеки держави досліджується у працях вітчизняних вчених: Д. Басс, Л. Зверук, О. Івашко, С. Лелюк, Ю. Радіонова, Г. Смоквіної, Н. Ухналь. Сучасним механізмам зовнішніх державних запозичень присвячено вітчизняні дослідження І. Браткової, А. Мазур, С. Плеханова. Дослідження державного боргу у вітчизняній літературі дискусійні: вказується і на його роль у економічному зростанні, і на загрози для фінансової безпеки країни у працях вітчизняних (Л. Бенч, О. Бец, О. Вівчар, Н. Кукіної, В. Лісовенка, Д. Маслово, Г. Наконечної, Л. Синявської, А. Софієнко, Г. Тельнової, В. Терещенка, В. Федорова, О. Чеберяко, Л. Юревича)

та закордонних (D. Acemoglu, L. Ajayi, G. Calvo, C. Checherita-Westphal, T. Egbetunde, M. Oke, C. Reinhart, K. Rogoff, Ph. Rother, R. Solow) вчених.

Метою статті є обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо реалізації методичного підходу до аналізу результативності залучення зовнішніх запозичень для забезпечення фінансової безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки зростає частка доданої вартості сільськогосподарства, лісового господарства та рибного господарства (переважно за рахунок реалізації на експорт зерна і соняшникової олії), що, на наш погляд не можна вважати абсолютно позитивним досягненням національної економіки на фоні падіння темпів розвитку промисловості. Звісно, такий приріст агропромисловості певним чином нівелював економічну кризу, проте збереження тенденції зниження частки високотехнологічної промисловості може гальмувати економічне зростання країни, її розвиток: жодна з розвинених країн світу не є агропромисловою, не базує свою економіку на сировинних галузях. Лише у випадку нарощення виробництва та реалізації (в тому числі на експорт) продуктів переробки сільськогоспо-

дарської продукції можливо говорити про потенціал економічного росту.

Запропонований методичний підхід (рис. 1) спрямований на те, щоб допомогти країні, що розробляє позикову та економічну політику, у виявленні пріоритетів та зосередженні обмежених ресурсів на окремих галузях, ланцюжках вартості, що узгоджуються з факторними ресурсами та потенційними порівняльними перевагами.

Сформуємо матрицю з середніх значень індикаторів (табл. 1).

Так, найбільшу частку податків, що формують бюджет України, сплачують суб'єкти підприємництва промисловості, проте їх сума значно знизилася у 2016 р., що вплинуло на їх питому вагу (38,17% у 2012 р. та 26,72% у 2016 р.). Натомість частка податків від сільськогосподарської діяльності зростає.

Найвищий рівень оплати праці у фінансовій та страховій діяльності, вище середнього рівня – у промисловості, торгівлі (в останні роки), тран-

спортній сфері, складському господарстві, поштової та кур'єрській діяльності. В інших сферах рівень оплати праці є нижчим, ніж середній по Україні.

З розрахунків витікає, що найбільш пріоритетною сферою державної підтримки за рахунок зовнішніх залучення позикових коштів, є промисловість.

Аналогічні висновки, доведені іншими методами, містяться й у працях науковців:

«забезпечення стабільного розвитку промисловості дозволить тримати на високому рівні економічну безпеку, що в свою чергу, дає можливим протистояти впливу зовнішніх загроз від негативних економічних чинників та мінімізувати заповідані збитки, активно приймати участь у світовому поділі праці для створення сприятливих умов розвитку вітчизняного ринку, експортного потенціалу і раціоналізувати існуючий імпорт» [4];

«головне завдання забезпечення економічної та фінансової безпеки України лежить в площині структурного реформування і полягає в створенні базового

Рис. 1. Методичний підхід до аналізу результативності залучення зовнішніх запозичень для забезпечення фінансової безпеки країни

Таблиця 1
Матриця індикаторів для виявлення пріоритетності розподілення залучених зовнішніх запозичень для забезпечення фінансової безпеки України

Показник	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	Промисловість	Будівництво	Оптова та роздрізна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Тимчасове розміщування й організація харчування	Фінансова та страхова діяльність	Операції з нерухомим майном	Освіта	Охорона здоров'я та соціальна допомога
Відсотковий внесок у загальний обсяг доданої вартості	11,75%	23,99%	2,68%	16,38%	7,86%	0,76%	4,51%	7,19%	5,36%	3,42%
Відсоток внеску до капіталу (активів)	8,20%	31,17%	4,30%	19,08%	8,94%	0,49%	5,37%	7,00%	0,04%	0,17%
Відсотковий внесок у загальний обсяг експорту	14,66%	64,61%	0,40%	0,10%	11,15%	11,15%	1,04%	0,41%	0,20%	0,04%
Відсоток внеску в кількості суб'єктів господарювання	4,07%	6,93%	2,89%	50,89%	5,70%	2,96%	0,63%	5,03%	0,52%	0,52%
Відсотковий внесок у фіскальні доходи	7,42%	33,21%	4,97%	15,32%	8,76%	1,41%	5,64%	2,62%	0,41%	1,19%
Відсоток внеску в зайнятість	17,38%	16,05%	4,14%	21,72%	6,07%	1,70%	1,54%	1,62%	8,71%	6,25%
Коефіцієнт заробітної плати	74,71%	114,52%	84,96%	101,14%	110,48%	66,46%	199,34%	86,40%	78,33%	69,34%
Середнє значення	19,74%	41,50%	14,91%	32,09%	22,71%	12,13%	31,15%	15,75%	13,37%	11,56%

господарського комплексу внутрішнього розвитку і відповідної йому інституційної архітектоники, які б стали основою розвитку внутрішнього ринку, зміни правил гри в економіці і суспільстві, вирішення соціальних проблем і нарощування експортного потенціалу, але вже на здоровій, а не деформованій структурній основі. Такий комплекс не може бути створений лише на базі ринкових принципів (вони направляють розвиток структури в уже сформованому сировинному напрямку). Це вимагає цілеспрямованої державної економічної політики» [2, с. 34].

Про вплив розвитку підприємств на стан фінансової безпеки держави говорять М. Єрмошенко, та К. Горячева:

«здійсненням відрахувань (податки, збори, обов'язкові платежі) до Державного бюджету і Пенсійного фонду – на стан бюджетного сектора;

змінами у чисельності персоналу – на рівень зайнятості по країні в цілому;

змінами у рівні оплати праці і своєчасною виплатою заробітної плати – на стан грошово-кредитної сфери;

своїми внесками у вигляді депозитів – на стан банківського сектора країни в цілому;

страхуванням своєї діяльності і майна – на стан страхового сектора;

переведенням власних валютних коштів в національну валюту – на стан валютного і грошово-кредитного секторів;

змінами в обсягах кредиторської і дебіторської заборгованості – на стан грошово-кредитного сектора;

додатковою емісією акцій або їхнім продажем – на стан фондового сектора;

депозитами, отриманням і поверненням короткострокових і довгострокових кредитів – на стан банківського сектора;

вкладенням фінансових ресурсів в розвиток самого підприємства – на стан інвестиційного сектора країни» [3, с. 115-116].

Можна сформулювати основні положення використання державних запозичень.

Враховуючи необхідність зосередження обмежених фінансових ресурсів держави на пріоритетних сферах економічної діяльності, подолання стану хронічного дефіциту бюджету України, погашення значних зовнішніх боргів, час сплати за якими наближається, захисту країни від дефолту через забезпечення її фінансової безпеки, державна підтримка реального сектору може бути ключовим чинником економічного розвитку України, досягнення зростання зайнятості та збільшення податкових надходжень до бюджету, що дозволить скоротити бюджетний дефіцит та вийти з «боргової спіралі».

Залучення державних позик для фінансування реального сектору вимагає накладання мораторію на певні умови основного кредитора України – МВФ. Звісно, існуючі вимоги МВФ прямо не стосуються обмежень щодо індустріального розвитку України.

Зокрема, в Україні для продовження співпраці з Міжнародним валютним фондом вимагається провести пенсійну реформу, скоротити кількість держслужбовців і бюджетників, провести судову та антикорупційну реформу і відкрити земельний ринок, випустити в облігації для докапіталізації банків і Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Цілком доцільним бачиться проведення широкої антикорупційної політики та судової реформи задля підтримки фінансової безпеки. «Корупція ... здійснює свій згубний вплив на економіку, політику, право, ідеологію, суспільну психологію тощо... Особлива небезпека корупції полягає в її «системності», вона вражає і приводить до незворотних змін весь державний апарат» [5]. Дійсно, антикорупційна реформа, зокрема у галузі бюджетної та податкової політики, сприятиме підвищенню фінансової безпеки країни. В свою чергу, «входження України в європейський і світовий простір викликає потребу у відповідних перетвореннях в усіх сферах суспільного життя, адаптації основних державних інституцій до найкращих світових зразків. Виконати це завдання неможливо без докорінних змін у сфері здійснення правосуддя, становлення його як дійсно незалежної, самостійної влади» [1]. Тому, як антикорупційна, так і судова реформа є забезпечуючими елементами боргової політики та її фінансових наслідків.

Разом з тим, наприклад, вимоги щодо підвищення вартості енергетичних ресурсів для населення сприяють збільшенню відтоку запозичених коштів на фінансування житлових субсидій.

Тому, бачиться доцільним відійти на першому етапі від вимог МФО стосовно цільових соціальних показників (підвищення мінімальної заробітної плати, збільшення пенсійного віку, що обмежує можливості працевлаштування молодих спеціалістів, збільшує рівень безробіття та відповідні виплати по безробіттю) та енергетичних орієнтирів, спрямованих на встановлення вартості енергоспоживання. Більш дієвим на першому етапі має стати економічне відновлення країни, зниження інфляційних процесів та чутливості національної економіки до коливань валютного курсу (в тому числі через скорочення рівня зовнішнього державного боргу у іноземній валюті).

Крім того, як довів попередній аналіз у Розділі 2, важливо сприяти приватному фінансуванню реального сектору, створюючи привабливий інвестиційний клімат не тільки для внутрішніх, а й для зовнішніх інвесторів, поступово відходячи від залучення зовнішніх державних запозичень для фінансування приватних проектів.

Необхідним є встановлення політичної стабільності та відновлення торгівельних зв'язків із Росією, з якою протягом тривалого часу встановилися тісні коопераційні відносини у промисловому виробництві. Саме машинобудівна продукція, як найбільш високотехнологічна галузь в Україні, експортувалася та приносила значну частку доданої вартості у ВВП.

Висновок. Таким чином, ті транші, які отримує Україна, не сприяють її економічному розвитку, а використовуються на поточне споживання (фінансування державних соціальних програм: житлових субсидій, підвищення мінімальної заробітної плати за умов перманентного зниження фізичного обсягу виробництва). Таке використання запозичених коштів лише поглиблює боргову кризу.

Отже, аналіз системи індикаторів у контексті розробки політики забезпечення фінансової безпеки дозволив визначити роль промисловості у створенні доданої вартості, оцінити реальні потенційні переваги економіки від залучення зовнішніх

запозичень. Аналіз індикаторів ідентифікує нове цільове поле у секторальній політиці, у якому країна має необхідні передумови економічного зростання та зниження зовнішніх фінансових загроз, але які не реалізовані у напрямку забезпечення фінансової безпеки.

Таким чином, система індикаторів, наведена у пропонованому методичному підході, є гнучким інструментом державної політики управління боргом та економічним розвитком для обґрунтування напрямів використання запозичених коштів з метою недопущення боргової кризи та збереження фінансової безпеки країни.

Список літератури:

1. Антонюк А.Б. Судова реформа в Україні: крок вперед до професійного та справедливого судочинства / А.Б. Антонюк, А.С. Товпига // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2016. – Вип. 2. – С. 227–232.
2. Гриценко А.А. Архитектоника безопасности экономической и финансовой систем Украины. Актуальні питання фінансової безпеки держави. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави» (м. Харків, 21 лютого 2014 року). – С. 30–34.
3. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. моногр. / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.
4. Кузнецова А.І. Вплив розвитку промисловості на економічну безпеку [Електронний ресурс] / А.І. Кузнецова // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4166>.
5. Михненко А. Антикорупційна політика держави як передумова суспільного розвитку / А. Михненко // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – Вип. 3. – С. 179–182.